XLV
497

GREPEN UIT DE WAJANG,

DOOR

BOEDIHARDJA.

XLV :-
497

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XLV. 497
0010-75640481
00001030032

PERPUSTAKAAN NASIONAL

GREPEN UIT DE WAJANG

door

BOEDIHARDJA.

,,Hananonton ringgit manangis asekel muda hidepan
huwus wruh towin yan walulang inukir molah angucap
haturning wang tresneng wisayamalaha tan wihikana
ri tatwan yan maya sahana-hananing bhawa siluman"

Aldus luidt strophe 59 van de Arjjuna-Wiwaha. Dit karakteristiek schetsje over de toeschouwers van het wajangspel uit den tijd van Koning Erlanggha (omstreeks 950 Sjaka of 1028 A. D.) geldt tot op den huidigen dag nog voor den Javaan. Voorwaar, een Javaan, die een wajangvoorstelling gade slaat, geraakt in ontroering; met den held van de lakon leeft en lijdt hij mee, al weet hij, dat ,,zijn held'' slechts een stuk gebeiteld leer, een ,,walulang inukir'' is. Op grond hiervan meen ik — zij het ook ten overvloede — te mogen opmerken, dat over de wajang niet genoeg in bijzonderheden kan worden getreden, en hoop ik, het spoor van den Heer Kats volgende, mede te kunnen werken — hoe luttel ook — in het belang van dezen belangrijken tak der Javaansche kultuur.

Op de beteekenisvolle plaats, die Semar in de wajang inneemt, is door den Heer Van Stein Callenfels reeds gewezen in zijn voordracht voor het congres voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Java (vide handelingen pag. 301 e.v.). Niet minder belangrijk is echter ook de rol van de andere Panakawans, Nala-Gareng en Petroek. Alvorens over te gaan tot mijn beschouwingen deze drie personages betreffende, wil ik de lezers eerst opmerkzaam maken op een gedeelte van de tjerita-dalang, dat men te hooren krijgt bij de vertooning van Semar en zijn twee zoons.

Dat gedeelte luidt ongeveer als volgt: ,,Apata marmane paparab Semar? Milanira sineboet Semar, semar poenika saking temboeng samar. Mapan pranjata kyai loerah Semar samar woedjoedira. Jen den wastanana djaloe, wandanira kadi wanita; jen sineboeta estri, dadapoeranira teka prija. Kaja paran ta sasipatanira kyai loerah Semar? Iroeng njoenti, mrakateni; mripat rembes, mrakateni; pipi gembil, mrakateni; ginakginoek mrakateni; sadaja sarwa mrakateni. Sinten ing kang kanggenan kyai loerah Semar, saestoe kinasihan dening djawata. Yata saloegoene kyai loerah Semar mapan dahat samar, karana sadjatine dede manoesa, ananging dewa ing Soeralaja, inggih Sang Hyang Ismaja. Kyai loerah Semar yoganira kalih; ingkang sepoeh nama kyai loerah Nala-Gareng, anem kyai loerah Petroek. Apata marmane parab Nala-Gareng? Nala ikoe ati, gareng ikoe garing. Nala-Gareng agaring manahanira, tansah angandoet prihatin. Kaja paran sasipatanira kyai loerah Nala-Gareng? Mripatira kera, lambenira tjopet, baoenira tjeko, jen loemampah pintjang atjingkrag-tjingkroeg, awit soekoenira kebak boeboel. Dene ta kyai loerah Petroek? Tiang-tianganira pandjang, iroengira pandjang, mripatira pandjang, lambenira pandjang, goeloenira pandjang, soekoenira pandjang lan pandjang oega tangane. Menggah wawatakanira: kawarisan; njebrot; kagandjar; nabok; ingopahan".

In het Nederlandsch vertaald luidt deze tjerita:

,,Waarom heet hij Semar? Om de volgende redenen wordt hij Semar geheeten. Semar is afgeleid van het woord ,,samar'' (d.i. vaag, twijfelachtig, geheimzinnig, raadselachtig). Inderdaad, de persoon van kyai loerah Semar is

geheimzinnig te noemen. Noemt men hem een man, zijn gelaat lijkt dat van eene vrouw; wordt hij een vrouw geheeten, zijn voorkomen is mannelijk. Hoe ziet kyai loerah Semar er uit? (Hij heeft) een wipneus, (die echter) mrakateni is (d.i. zoo bevallig, dat hij genegenheid en liefde inboezemt); waterige oogen, (ook) bevallig, (ook) opgeblazen wangen, (eveneens) bevallig; hij is zwaarlijvig (maar) bevallig; kortom, alles (wat zijn persoon betreft) is bevallig (baart liefde en toegenegenheid). Wie door Semar vergezeld wordt, wint dan ook de liefde van de goden. Inderdaad is kyai loerah Semar een geheimzinnig personage, want in werkelijkheid is hij geen menschelijk schepsel, maar een godheid uit de Soeralaja, met name Sang Hyang Ismaja. Kyai loerah heeft twee zoons; de oudste heet kyai loerah Nala-Gareng de jongste kyai Petroek. Waarom heet hij Nala-Gareng? Nala is hart, gareng beteekent droog, Nala-Gareng heeft een droog hart, (daarom) is hij altijd verdrietig. Hoe is zijn voorkomen? Zijn oogen zijn scheel; zijn lippen sluiten niet goed; zijn armen zijn tjeko (krom ten gevolge van breuk); hij is mank en loopt kreupel, want zijn voeten zijn vol boeboel (wonden van de Yawsziekte). En kyai loerah Petroek? Zijn gestalte is lang; zijn neus is lang; zijn oogen lang (–werpig); zijn lippen zijn lang (spits); zijn hals is lang; zijn beenen zijn lang; zijn schreden zijn lang; en lang zijn zijn handen. Hoe is zijn aard? Hij is baldadig, (maar verdient er een erfenis mee (of ook: die eigenschap heeft hij geerfd); steelt hij, hij wordt er om geprezen; deelt hij klappen uit, hij wordt er om beloond".

Hoe weinig zeggend deze tjerita op zich zelf ook is, toch meen ik hierin een der wegen te vinden om de oplossing van het panakawanvraagstuk te kunnen benaderen. Volgens de tjerita zou het woord semar afgeleid zijn van het woord samar. Dit laatste woord kan beschouwd worden als een stamwoord of kan ook verkregen zijn door afleiding van het éénlettergrepig stamwoord „war", een z.g.n. temboeng-wod. In den krija-wantahvorm gebracht luidt dit woord: „mar" en heeft de beteekenis van: huiveren, bewegen, in een onzekeren toestand verkeeren, terwijl door de verbinding van dit woord „mar" met het voorvoegsel „sa" het toestandswoord „samar" wordt gevormd, welk woord beteekent: huiverende, twijfelachtig, vaag, geheimzinnig. Veelal echter wordt het voorvoegsel „sa" in de spreektaal uitgesproken: „se" zoals seroepijah in plaats van saroepijah, sedina in plaats van sadina, e.d. Op pag. 60 van Kawistudiën (Dr. H. Kern) vindt men als verklaring van de vorming van het woord samar: „war" plus voorvoegsel „san", dat een sterkeren vorm van het voorvoegsel „sa" weergeeft. Het hieruit verkregen woord „sanwar" verandert door klankverandering in „samar". Op dezelfde wijze ook wordt de vorming van het woord „samur" en „samun" verklaard.

Veel echter zegt bovenstaande uiteenzetting niet; mijn bedoeling is dan ook alleen om de woorden van den dalang, verklarende het ontstaan van het woord semar, te ondersteunen.

Verder zegt de tjerita, dat Semar in werkelijkheid een god uit de Soeralaja is, met name Sang Hyang Ismaja. Wat wordt eigenlijk hiermede bedoeld? Is Semar een incarnatie van Ismaja of is hij die godheid in eigen persoon? Naar mijn bescheiden meening zijn Semar en Ismaja twee namen, die geheel en al op een en denzelfden persoon betrekking hebben: de eene naam geeft slechts een anderen vorm van den anderen weer. Hoewel niet dan schoorvoetend meen ik die veronderstelling te mogen aanvaarden op grond van het volgende. Het Javaansche spraakgebruik brengt licht mee, dat Ismaja in Smaja verandert, zooals Iswara in Swara, Ismail in Smail, Ismaoen in Smaoen, Iskander in Skandar e.d. Verder kan Smaja veranderen in Smara (of omgekeerd), dit laatste woord in Smar en dit in Semar.

Dat Smara uit Smaja kan ontstaan of omgekeerd, meen ik aannemelijk te mogen maken aan de hand van de volgende woorden, die of geheel en al dezelfde beteekenis hebben, of synoniemen van elkaar zijn, n.l. netra en netya; sang-

sara en sangsaja; kewran en kewyan; warih en waji; ambroek en ambyoek; rakrian en rakyan; ari, raji en jaji. Niet weinig ook zegt de verandering in den volksmond van Narajana in „Najarana".

De verandering van Smara in Smar of omgekeerd meen ik te mogen interpreteeren door de klankverandering van de volgende woorden: narapati in narpati, saradoela in sardoela, woekira in woekir, tengara in tenger, wijara in wijar e.d. De verandering van Smar in Semar is zoo voor-de hand-liggend, dat ze geen toelichting behoeft.

Is bovenstaande veronderstelling juist dan dient men wel aan te nemen, dat, Ismaja-Smara-Semar, of m.a.w. dat met deze drie verschillende namen een en dezelfde godheid wordt aangeduid. Moeilijk te vereenzelvigen zijn echter deze drie namen, indien men met Van Hien (in zijn werk: De Javaansche Geestenwereld) aanneemt, dat de Javaansche mythologie Maja (Ismaja), Smara en Semar als drie verschillende godheden naast elkaar plaatst(e). In genoemd werk deel I, vindt men onder hoofdstuk I voor meergenoemde namen de volgende aanduidingen:

Maja of Maya: woordelijk vertaald: begoocheling; de verpersoonlijking van de duisternis en godin van den nacht. In de Poerana's wordt zij aangeduid als de helsche kracht, die het bestaan van verschijnselen en de waarneming er van mogelijk maakt, die uit de oorspronkelijke godheid ontsproten, het vrouwelijk beginsel en de voortbrengster is van alle dingen (pag. 18) Verder: de wachteres van de maagd Kanya (pag. 29).

Smara..... en Amaja, de gevaarlijke verleiders der vrouwen (pag. 70). Op pag. 56 en 59 komt de naam Asmara voor, doch zonder nadere aanduiding.

Semar..... een der voornaamste mannelijke engelen, de ondergeschikte van Sitragoepta, de opwekker uit den dood door het water Tirtawilajat, waarmede de dooden door wassching in het leven terug worden geroepen en daarna naar de Kamaloka worden geleid, d.i. het scheiden van de ziel van het lichaam op den derden dag na het overlijden (pag. 33). Verder: de god, die de wereld in evenwicht moet houden (pag. 36).

Nader beschouwd is dat bezwaar echter bij lange na niet zoo groot als het wel lijkt. Immers met Maja van de Javaansche Geestenwereld kan niet bedoeld zijn de Ismaja van den dalang, daar de eerste naam een godin aanduidt, terwijl de tweede een mannelijk personage bestempelt. In de tweede en voornaamste plaats dient men niet uit het oog te verliezen, dat de godenhierarchie in de wajang een gansch andere is dan die in de Javaansche Geestenwereld, terwijl zij ook verschilt van alle mij bekende mythologieën. (1).

Het vereenzelvigen van Semar met Smara, den god der liefde, is m.i. zoo gezocht niet, waar de tjerita-dalang zegt, dat alles, wat de persoonlijkheid van Semar betreft, mrakateni (liefdebarend) is.

Na hetgeen boven gezegd is, is de veronderstelling, dat Semar of Ismaja niemand anders is dan god Smara niet al te gewaagd. Doch met dat al is men met het vorschen naar Semars beteekenis in de wajang niet veel gevorderd. Laat ik echter nog een gewaagder zet doen. De tjerita-dalang zegt: „wie door Semar vergezeld wordt, wint de liefde der go-

(1) Ik hoop hierop nader terug te komen.

den". Ik meen deze zinsnede als volgt te mogen opvatten: „wie door d e l i e f d e t o t d e g o d e n vergezeld wordt, wint de liefde der goden", of duidelijker uitgedrukt: „wie de goden getrouw vereert, wordt door de goden gezegend". Het is toch bezwaarlijk aan te nemen, dat Semar een godheid in eigen persoon, een sterfelijk wezen (n.l. zijn bendara) als een panakawan vergezelt en lief en leed met hem deelt? De Semar figuur meen ik dan ook te moeten opvatten als een verpersoonlijking van de liefde van den mensch tot de goden. Een wajangfiguur door Semar vergezeld wil ik opvatten als een aanschouwelijke voorstelling, dat de persoon van die wajangfiguur den godendienst getrouw is. Semar geldt dus als een attribuut van de vereering der dewa's; immers, wie Semar aanschouwt, wordt herinnerd aan de woorden „liefde" en „dewa".

Nog waarschijnlijker wordt mijn vermoeden over de beteekenis van Semar, als men er aan toevoegt de nader uit een te zetten beschouwingen over de andere Panakawans, Nala-Gareng en Petroek.

Heb ik boven de tjerita van den dalang als hulpmiddel moeten aanwenden voor de oplossing van het Semar-probleem, ook in mijn beschouwing over Nala-Gareng moet ik die tjerita te baat nemen. De dalang zegt, dat de heele persoonlijkheid van Gareng op ongemakken wijst, wat trouwens ook ten volle kan blijken uit de Garengfiguur. De tjerita zegt: „Hij is verdrietig van aard; zijn armen zijn tjeko, zijn oogen scheel, hij is mank, enz. enz.". Mij dunkt, veel scherpzinnigheid is niet noodig om in Nala-Gareng een type van een mensch te zien, die met veel tegenspoeden en rampen te kampen heeft of heeft gehad, een type van een persoon, die de sporen van Kala's verwoestende hand met zich draagt.

Wie de Garengfiguur ziet, wordt herinnerd aan Kala. De Garengfiguur geldt dan ook — naar het mij wil voorkomen — als een attribuut van de vereering der kala's. De tegenwoordigheid van Nala-Gareng bij zijn bendara vat ik op als een aanschouwelijke voorstelling, dat die bendara den Kala-dienst huldigt. Immers, geldt de aanwezigheid van het zegelmerk „Garoedamoeka" op de prasasti's van koning Erlanggha niet als een kenmerk, dat deze vorst god Visnoe vereerde? En dienen de geldzakken aan het voetstuk van Soedhana's beeltenis geplaatst niet tot een kenteeken, n.l. als een aanwijzing, dat Soedhana zijn naam te danken had aan zijns vaders plotseling verworven rijkdom? (Prof. Krom, Een nieuwe Boroboedoertekst, Djawa, 1e jaarg. afl. 2 pag. 88).

Ben ik in mijn beschouwingen over Semar en Nala-Gareng pas na min of meer omhaal tot een conclusie kunnen komen, in mijn betoog over Petroek kan ik — om maar eens een uitdrukking te bezigen — met de deur in huis vallen. Meen ik een verband gevonden te hebben tusschen Semar en de vereering van Dewa's, tusschen Nala-Gareng en de vereering van Kala's, ten aanzien van Petroek meen ik te mogen zeggen, dat zijn figuur betrekking heeft op de vereering der Petro's, de voorvaderen.

Zoo leiden mijn conjecturen tezamen tot de eindconclusie, dat de drie panakawans het symbool vormen van den ouden eeredienst op Java. En deze hypothese getoetst aan den opzet van de meeste wajanglakons leidt tot de ontdekking van de grondstelling der oude eeredienst: „Heil zij hem, die zijn plichten jegens de Dewa's, de Kala's en de Petro's niet verzaakt!" Immers, in verreweg de meeste wajanglakons zegeviert de bendara, vergezeld door de drie panakawans toch na de gevaarvolste avonturen en tegenspoeden, ondanks de talrijke valstrikken en de vele hindernissen, die door den vijand tot zijn verderf zijn gespannen. Doch ik wil mijn betoog niet vooruit loopen en hoop uit het onder volgende te kunnen doen blijken dat mijn vermoeden niet ongegrond is.

Vooreerst het verband tusschen Petroek en de vereering der Petro's. Reeds een vergelijking van de woorden petroek en petro rechtvaardigt eenigszins mijn vermoeden. De groote overeen-

komst tusschen deze twee woorden is voorzeker niet te miskennen. Ook verdient in aanmerking te worden genomen.

1e. dat sommige woorden met een wanda-wekasan-menga (dat zijn woorden, waarvan de laatste lettergreep op een klinker eindigt) in het dialect van verscheidene streken van Java of ook om zoogenaamd kracht bij te zetten worden gesproken met een sluitletter ,,k''. Voorbeelden hiervan zijn: adja — odjok, ora — orak, rada — rodok, bali — balik, nini — ninik, kaki — kakik, meloe — melok, plero — plerok, wadoe — wedok, wikana — wikonok, e.d.

2e. dat de klinkers ,,oe'' en ,,o'' vaakmet elkaar verwisselen, zooals in: waloeh — waloh, poeloeh — poeloh, endjoeh — endjoh, ploeroed — plorod, tjetjoed — tjotjod, boebroek — bobrok, gandoel — gandol, sitoek, (dialect Soerabaja voor ,,sidji'') — sitok (dialect Kediri), e.d.

Verder zij nog opgemerkt, dat in de Soendalanden Petroek wordt genoemd: ,,Petro''.

Een niet onbelangrijke aanwijzing levert ook de Petroekfiguur zelf. ,,Zijn gestalte is lang, zijn neus is lang, zijn hals is lang, zijn beenen zijn lang, enz. enz.'' zegt de tjerita van den dalang. Welnu, ligt in de persoonlijkheid van Petroek niet het begrip ,,eindelooze lengte'' opgesloten? Is het niet een toespeling op den eindeloozen langen band, die moet bestaan tusschen voorvaderen en nazaten?

Het verband tusschen de drie panakawans en den ouden eeredienst, zooals ik boven heb getracht aan te toonen is, meen ik, te groot, om het enkel aan louter toeval toe te schrijven. Intusschen vermeet ik mij niet te wanen het Panakawanvraagstuk opgelost te hebben. Mijn betoog steunt op te losse gronden, zoodat het van zelf sprekend is, dat ik mijn meening voor een betere geef.

Terug komende op de grondstelling ,,heil zij hem, die zijn plichten jegens de dewa's, de kala's en de petro's niet verzaakt'', dient ook te worden opgemerkt, dat uit wajanglakons het tegengestelde valt af te leiden, n.l. ,,wee hem, die de plichten jegens de dewa's, de kala's en de petro's verzaakt''. De heele opzet van alle wajanglakons draait om deze twee stellingen; als het ware een ontplooiing van het mystiek gebod: Zegen voor den opvolger, ellende voor den verzaker!

Zegen voor den opvolger! Boven heb ik reeds aangestipt, dat het getrouw zijn aan den eeredienst aanschouwelijk wordt voorgesteld door de aanwezigheid van Semar, Nala-Gareng en Petroek. De held van de lakon, de bendara van de drie panakawans, zegeviert aan het slot van de lakon; hij behaalt de zege, omdat hij door Semar, Nala-Gareng en Petroek wordt vergezeld; een proef op de som dus, dat ,,de opvolger zegeviert''.

Ellende voor den verzaker! Hoe nu wordt het verzaken van den eeredienst in de wajang aanschouwelijk voorgesteld? Wel, door de afwezigheid van een of meer der panakawans. Of Semar of Nala-Gareng of Petroek ontloopt den bendara; het eerste geval geeft het verzaken van de plichten jegens de dewas weer, het tweede geval jegens de kala's en het derde jegens de petro's. Lakons, die hierop betrekking hebben, zijn onder meer: Semar ketok koentoeng, Bagawan Kilatboewana, Pandoepragola, Soekmangambara. Ellende en rampen vallen in zoo'n lakon den bendara van de drie panakawans ten deel. Deze lakons zijn m.i., althans voor de betrokkenen, de leerzaamste, en ik hoop bij gelegenheid een overzicht van soortgelijke lakons te geven.

Een punt van overweging geeft ook het getal der panakawans. Zooals men weet, zijn Semar en zijn twee zoons de panakawans van de z.g.n. wajang-tengen, rechtgeaarde menschen. Als pendant van deze panakawans heeft men de panakawans van de wajangkiwa, twee in getal, met name Togok en Sarait, die gewoonlijk de boeta's en in het bijzonder de z.g.n. Boeta-Tjakil volgen. Waarom nu het getal 3 aan den eenen kant en 2 aan den anderen? Is er wellicht een mystieke beteekenis aan verbonden? Wie bekend is met den mys-

tieken aanleg van de Oud-Javanen zal het met mij eens zijn, dat een ontkennend antwoord voorbarig is.

Clavel geeft in zijn „Geschiedenis der Godsdiensten deel I pag. 16 e.v. over de symbolen aan de getallen ontleend het volgende te lezen: „Het getal twee is het eerste even getal. Gelijk de eenheid wordt toegepast op het heilig, machtig en onveranderlijk wezen, dat de wereld bestuurt, zoo wordt het tweetal toegeeigend aan de deelbare, logge veranderlijke stof. Hier begint, in de zedelijke en natuurlijke orde, de reeks van het goed en het kwaad, de oorlog tusschen de tegenovergestelde en strijdige dingen1). Om die reden noemt Pythagoras het tweetal het getal van onrust en verwarring 2). De Romeinen hadden dientengevolge aan Pluto, den god der onderwereld, de tweede maand toegewijd; en op den tweeden dag derzelfde maand deden zij zoenoffers voor de schimmen der dooden. Zoo verbeeldt het tweetal als zinnebeeld der uitersten, beurtelings het licht en de duisternis, het leven en de dood, het goed en het kwaad, de koude en de warmte, de dwaling en de waarheid. Het is de Osiris en Typhon, Ormuzd en Ahrimanes, Balder en Loke. Als symbool der geteelde stof, stelt het den man en de vrouw, den werker en den leider voor. Ook pasten eenige oude filosofen het toe op de teelende stof, die zij als tweeslachtig beschouwden; een toepassing, welke de Hebreeuwsche wijsgeeren (allegoristen geheeten, omdat zij den bijbel als een mythe beschouwden) in denzelfden zin maakten op de beide beelden van cherubin, die de bondsark met hunne vleugelen overdekten. Onder de klasse der getallensymbolen mag men hier ook de Pouroucha-Viradj, of de tweeslachtige schepper der Hindoes rekenen; enz".

Voor het getal drie vindt men de volgende aanduidingen: „In den eigenlijken zin is drie het eerste oneven getal. Het is, zegt de L'Aulnaye, een volmaakt, middelbaar, evenredig getal, dat alleen van de macht tot de daad kan voeren. Het is het stoffelijk atribuut van den schepper des heelals, het is zijn geheiligd stempel, ingedrukt op de natuur en zich daar allerwege vertoonende; het is een soort van onderscheiding in de goddelijke eenheid, want alle drievoudige dingen, uit de godheid voortgevloeid, laten zich tot de eenheid als hun begin en einde terugvoeren; het is, in een woord, de ondergeschikte teelkracht der natuur, de oorzaak, het middel en het gevolg van het universeel leven. Wij hebben gezegd, dat het drietal zich overal in de natuur voor doet: inderdaad men ziet drie rijken, n.l. het delfstoffen-, het planten- en het dierenrijk; drie grondelementen: de ruimte, de stof en de beweging. Men telt de drie bewegingen der aarde, nl. om haar as, de zon en de omwenteling; drie beginsels in den mensch: het verstand, de ziel en het lichaam; drie tijden van zijn bestaan: de geboorte, het leven en de dood; drie onderscheidene krachten: de denkende, de gevoelende, de groeiende; drie verstandelijke vermogens: geheugen, het begrip en de wil; drie maten van den tijd: het verleden, het tegenwoordige en de toekomst; drie maten der dingen: het begin, het midden en het einde; drie teekens der uitgebreidheid: het punt, de lijn en het vlak; drie eigenschappen der stof: de gedaante, de dichtheid en de kleur: drie afmetingen bij het lichaam: de lengte, de breedte en de dikte; drie radicale geometrische figuren: de driehoek, het vierkant, cirkel. Voegen wij hierbij, dat ieder vlak tot driehoeken kan herleid worden. Pythagoras stelt het drietal voor als een getal van vrede en eendracht, dat de strijdige dingen vereenigt, waarmede hij doelt op de samenstelling van het even en het oneven, van twee en een. Enz. enz.".

Boven vinden wij als symbolistische beteekenissen van het getal 2 onder andere ook: "oorlog tusschen de tegenovergestelde strijdige dingen; onrust en verwarring" en van het getal 3: „vrede en eendracht". Zijn deze beteekenissen wellicht van toepassing op onze onderwerpelijke getallen 2 en 3? Ook

1) Cursief van mij.
2) Cursief van mij.

OPCARD 10

de opzet van de wajanglakons moet hier als toetssteen dienen.

„Vredig, blij van zin verlaat de Bambang (1) de kluizenarij van zijn grootvader, den pandita, zijn schreden richtende naar Ngamarta. Vroolijk keuvelend dribbelen zijn drie panakawans, Semar, Nala-Gareng en Petroek achter hem aan. Over kloven en ravijnen, door struiken en wildernissen, doch onvermoeid en immer vroolijk gestemd loopt de jongeling voort; vroolijk, in het vooruitzicht de vaderlijke ontbelzing te genieten. De drie woeloetjoemboe's (panakawans) neuriën, zingen, schreeuwen, in alles aanleiding vindend om hun lachlust bot te vieren; ook hun harten jubelen, te Ngamarta wacht hen immers een smakelijk onthaal! Verteederd is het hart van een ieder, die den Bambang gade slaat. Schoon, innemend, elegant, een toonbeeld der volmaaktheid. De satogalak (wilde dieren), sardoela's (tijgers) en singa's (leeuwen) ontwijken hem met een „vrede zij niet u". De koetoekoetoewalang-ataga (allerhande insecten) zingen als het ware een heilwensch voor den Bambang. De vogels tjilpen: het is als of zij den schoonen jongeling den weg willen wijzen. De boomen buigen de dichtbemaderde twijgen neer. Konden zij het maar uitdrukken: „hier, schoone Bambang, onze twijgen, een pajoeng tegen de brandende zon!" ... Op eens hoort men een belach geraas; de struiken schudden, de takken knakken en niet lang daarna verspert Boeta-Tjakil niet zijn twee panakawans, Togok en Sarahita, het reisgezelschap den weg. Een over en weer vragen, hooge woorden, en ..... de vredige stemming van zooeven behoort tot het verleden".

De Bambang met zijn drie panakawans, een toonbeeld van vrede en eendracht; Boeta Tjakil met zijn twee gezellen onrust, verwarring. Een verwarring die eindigt met een strijd, de oorlog tusschen de strijdige dingen: aan den eenen kant de schoone elegante Bambang, het zinnebeeld van het volmaakte hooge „ik", aan den anderen kant de afschuwelijke woeste boeta, het symbool van den lagen dierlijken hartstocht.

1) Bambang, titel van een zoon van Ardjoena.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

SC

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

QPCARD 10

